

Пекла за калючым дротам

Выхаваўчае мерапрыемства, прысвечанае дню вызвалення вязняў
канцлагаераў

Г. В. Мілаш,

настаўнік гісторыі

НПК Спандаўскі дзіцячы сад – сярэдняя школа
Астравецкага раёна

Мэты: даведацца пра існаванне нацысцкіх лагераў смерці ў гады Другой сусветнай вайны; усвядоміць, праз якія нечалавечыя выпрабаванні прайшлі ахвяры фашысцкіх лагераў смерці.

Задачы: паказаць жахлівасць і злачыннасць нямецка-фашысцкага рэжыму; усвядоміць трагедыю людзей, якія падвергліся здзекам у канцэнтрацыйных лагерах смерці; захаваць памяць аб тых, хто нявінна загінуў у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Ход мерапрыемства

Роздум аб вайне

1. Гады праходзяць, час мінае,
А чалавек далей жыве,
Жыве... і часам забывае
Аб самым страшным, аб вайне.

Даўно ўжо залпы адгрымелі,
Мы палюбілі цішыню.
І тыя дзеці пасівелі,
Што нарадзіліся ў вайну.

Цяпер усім хапае хлеба,
Бо мы жывём у мірны час.
Не помнім мы, што помніць трэба,
Падводзіць часам памяць нас.

В. Конева

2. Палітыка генацыду, скіраваная на знішчэнне людзей, асноўвалася на чалавеканенавісніцкай тэорыі “расавай перавагі” нямецкай нацыі над іншымі народамі. Масавыя расстрэлы, павешанні, спаленні зажива, прымяненні “душагубак” – вось далёка не поўны пералік сродкаў, пры дапамозе якіх здзяйснялася палітыка знішчэння людзей. Канцэнтрацыйныя лагеры – страшныя фабрыкі смерці, створаныя фашыстамі. Іх было 2000, і ў іх было знішчана каля 11 млн чалавек.

3. “Мы жылі ў бараку, як жывёлы. Нават горш за жывёл. Наша кароўка Кветка мела цёплы і ўтульны хлеў... А тут дзіркі ў дошках. Заўсёды хочацца есці... Кожны дзень прыніжэнне...” – так апісвала 13-гадовая дзяўчынка Таня Станкевіч сваё знаходжанне ў лагеры Асвенцым у Польшчы.

Асвенцым

4. У Асвенцыме былі тры спецыяльныя фабрыкі смерці, дзе спальвалі жывых і мёртвых людзей. Але перад тым як адправіць ахвяру ў печ, яе спачатку абавязкова абстрыгалі, а валасы збіралі ў цюкі. Усё ўладкаванне крэматорыяў складалася з доўгага калідора, рэк з аднаго боку, а з другога боку – вузкага праходу, і па баках былі шчыльныя дзверы. Туды завозілі ваганеткамі ахвяр і кідалі ў печы. Унізе былі зроблены жалезныя краты. Немцы пускалі электрычны ток вялікага напружання, ад якога чалавек ператвараўся ў кучу попелу. Там жа, пад печчу, былі два рэзервуары. У адзін сцякалася вадкая маса, а ў другі – попел, які потым ссыпаўся ў мяшкі і выкарыстоўваўся для ўгнаення на полі. З вадкасці вырабляўся вазелін, мыла і розныя змазачныя матэрыялы для машын. Вось якую безадходную вытворчасць прыдумалі нацысты.

Усіх, хто заставаўся на нагах, заганялі ў барак, які не ацяпляўся. Барак складаўся з аднаго памяшкання. Каля сцен стаялі трох’ярусныя нары, збітыя з дошак, а пасярэдзіне быў праход. Кожны такі барак умяшчаў 300 чалавек.

Кармілі вельмі дрэнна. Раніцай усім зняволеным выдавалі па кубку гарачай вады, а ў палудзень – паўлітра такой стравы, што яе і свінні не сталі б есці. А на вячэру – кавалачак хлеба, які выпякаўся з мукі каштанавай і драўлянай. І толькі 40 % мукі было аржаной. З’ясі той кавалачак хлеба вечарам, а потым усю ноч пакутуеш ад болю ў жываце. Ад такой ежы шмат памірала людзей.

5. Майданэк – зямліцы крывавыя яры,

Запыленых лямпаў слабее святло.

Тут лютыя здзекі, людскія ахвяры

І смерці шалёнай ліхое жытло.

Людзей, як паленне, нястомна палілі,

Знішчалі старых і малых!

Жахлівая кроў у жылах застыла:

Такая пакутная смерць для жывых!

Майданэк

6. “Майданэк” знаходзіўся ў прыгарадзе Любліна ў Польшчы. Сваю назву атрымаў ад цюркскага слова “плошча” (майдан). Вязні лагера займаліся вытворчасцю абмундзіравання і зброі на фабрыках. “Зброяй” смерці служыў газ “Цыклон Б”, у верасні 1943 г. быў запушчаны крэматорый. Зняволеныя былі вымушаны самі капаць для сябе траншэі даўжынёй 100 м, шырынёй 6 і глыбінёй 3 м. У час расстрэлу гучала музыка, каб заглушыць выстралы. У 1944 г. савецкім войскам удалося вызваліць “Майданэк”. Немцы спрабавалі знішчыць крэматорый, але не паспелі гэта зрабіць.

7. - Бывай, сыночак дарагі,

Раблю апошнія я крокі ...

Знайдзі Радзімы мурагі,

А мне пара ў край далёкі.

Імя запомні ты сваё ... -
Адчайна мама прастагнала.
Дзяцінства так спынілася яго,
А злыбяда крылом ласкала.

І вось драконаўская печ
Палкнула роднае аблічча ...
Нябёсы, скіньце востры меч!
Няхай бяду ўсю паліча!

А кулачкі свінцом наліты,
І сэрца стала як метал.
- Пака зямля крывёй заліта,
Я буду помніць! – сын шаптаў.

Слязінкі градам сыпанулі,
А крыўда сэрца апякла:
Матулька тут навек заснула –
Дзіцятку ж долі не дала.

А. Балахомскі

Трэблінка

8. Трэблінка – два канцэнтрацыйныя лагеры: Трэблінка-1 (так называемы “працоўны лагер”) і Трэблінка-2 (лагер смерці). Лагеры былі арганізаваны нацыстамі на тэрыторыі Польшчы, недалёка ад в. Трэблінка (80 км ад Варшавы). Лагер смерці Трэблінка-2 існаваў з 22 ліпеня 1942 г. па кастрычнік 1943 г. Па розных ацэнках, усяго ў лагеры было забіта ад 750 да 810 тыс. чалавек. Ад ахвяр да апошняга моманту скрывалі, што іх чакае смерць. Гэта дазваляла папярэджаць акты супраціўлення. Пасля напаўнення людзьмі, у камеры, замаскіраваныя пад душавыя, падавалі выхлапныя газы ад рухавіка цяжкага танка (другім спосабам было выкачванне паветра з камер). Смерць наступае ад удушэння на працягу паўгадзіны. Сам лагер быў ліквідаваны нацыстамі, якія замяталі сляды, тэрыторыя засеяна люпінам.

8. Суайчыннік, устань!

Тут знішчалі людзей.
Суайчыннік!
Запомні навек:
Тры гады па сто трыццаць сем у дзень,
І ў гадзіну па шэсць чалавек.
Гэта значыць, што кожныя дзесяць хвілін
Тут навекі чарнеў небакрай.
Попел сэрцаў нашых ракоча ў зямлі:
Памятай!
Памятай!
Памятай!

У. Караткевіч. “Трасцянец”

9. Уключэнне Беларусі ў сферу “жыццёвай прасторы гітлераўскай Германіі” прадвырашыла лёс беларускага народа: згодна з планам “Ост” на Беларусі павінна было застацца не болей 25 % насельніцтва ў якасці рабочай сілы, астатнія падлягалі “высяленню”, што азначала знішчэнне.

На тэрыторыі акупіраванай Беларусі гітлераўцамі было створана больш за 260 канцлагераў. У Мінску і на яго ўскрайках знаходзілася пяць такіх лагераў. Адзін з іх Трасцянец, што за 10 км на ўсход ад горада. У сістэме лагераў нацысцкай Германіі ён займаў чацвёртае месца пасля Асвенціма, Майданака і Трэблінкі па колькасці знішчаных – гэта 206 500 чалавек.

Трасцянец

10. "Дарога смерці" – ад шашы Мінск – Магілёў да Трасцянецкага лагера была засаджана маладымі таполямі. Па гэтай алеі на расстрэл і спаленне прайшлі дзясяткі тысяч людзей...Ахвярамі Трасцянецкага лагера нароўні з дарослымі былі і дзеці. Фашызм не прызнаваў ўзраставага адрознення. Дзяцей выкарыстоўвалі для правядзення бесчалавечых медыцынскіх эксперыментаў, бралі кроў на патрэбы Усходняга фронту. Адзенне і абутак (драўляныя чаравікі) не адрознівалася па памеры паміж дарослымі зняволенымі і дзецьмі. Цацкамі для маленькіх вязняў былі гузікі,

каменьчыкі, пустыя запалкавыя скрынкі, каляровыя нітачкі, шпулькі з-пад нітак. Але дзіця магло гуляць толькі ўпотаі, інакш надзіральніца адбірала нават гэтыя прымітыўныя цацкі. У сваіх гульнях дзеці адлюстроўвалі тое, што яны бачылі ў навакольным акружэнні: адбор людзей у душагубкі, хваробу і смерць. Пазбаўленыя ўсякіх зносін са знешнім светам, дзеці не мелі ніякіх ўяўленняў нават аб самых простых рэчах. Асабліва пакутавалі дзеці больш старэйшага ўзросту, якія яшчэ памяталі ранейшае жыццё да вайны.

11. Мы – тысячы ахвяр,
што ў полымі кастроў
фашысты кінулі
на трасцянецкім полі,
звяртаемся да вас,
сясцёр сваіх, братоў:
змагайцеся за мір
і беражыце волю!

Надпіс на абеліску памяці ахвярнацызму Трасцянецкага лагера смерці.

12. Найбольш жорсткі дзіцячы «кровазаборны» канцлагер існаваў каля вёскі Чырвоны Бераг Гомельскай вобласці. Тут ўтрымліваліся дзеці ад 8 да 14 гадоў. Для здачы крыві са Жлобінскага, Рагачоўскага, Добрушкага і іншых раёнаў Гомельшчыны адбіралі хлопчыкаў і дзяўчынак 8—14-гадовага ўзросту, праводзілі медыцынскі агляд. Тых, хто падыходзіў, прыводзілі ў асобны пакой, саджалі на крэсла, руку прасоўвалі за агароджу ў спецыяльную адтуліну, потым выкачвалі кроў. Калі нехта з дзяцей пасля гэтай працэдуры падаваў прыкметы жыцця, яму змочвалі вусны атрутай. Потым маленькія трупікі спальвалі ў топках кацельнай. Перад адпраўкай у барак канцлагера да малалетніх вязняў, што сядзелі на саломе, уваходзілі нямецкі афіцэр і прыгожая жанчына, якая з усмешкай гаварыла: “Хто хоча кашы, хутчэй станавіцеся па двое ў рад. Павядзём вас карміць...”. Есці хацелі ўсе, і ўсе імкнуліся ў той рад. Тыя, каго павялі есці кашу, назад ужо не

вярталіся ніколі! Яны знікалі бяследна. У выніку нечалавечых катаванняў і эксперыментаў 1990дзяцей загінула. Вядомы імёны толькі 15 чырвонабярэзжскіх дзетак. Астатнія 1965 засталіся безыменнымі.

13. Зіма. Сорак чацвёрты год.

Мароз. Іржавае балота.

Пад брэх фашысцкіх кулямётаў,

Хоць прытуліцца б да сасны...

Тыфознікам блукае вецер,

Даўно не грэюць лахманы,

На снезе замярзаюць дзеці...

- Пахукай, мамка, пальцы мне, -

А мамка, мамка ўжо не чуе...

- Не спі... Халодны, мамка, снег...

Сын просіць маці нежывую.

Міхась Башлакоў.

14. Кроплі летняга дажджу, нібы слёзы, блішчаць на сімвалічных белых мармуровых партах, настаўніцкім стале “мёртвага класа”, у якім ніколі не загучаць галасы школьнікаў. Ціха шапочуць лістотай яблынькі ў адкрытым у жлобінскай вёсцы Чырвоны Бераг мемарыяле “Дзецям — ахвярам вайны”, створаным сталічнай творчай групай пад кіраўніцтвам архітэктара Беларусі Леаніда Левіна.

(Прагляд слайдаў з выявамі мемарыяла “Дзецям – ахвярам вайны”.)

15. У Германіі ў 1934 г. быў створаны канцлагер Бухенвальд. Страшна ўявіць, што для жонкі каменданта фрау Кох выраблялі пальчаткі, дамскія сумачкі, футляры для нажэй – з чалавечай скуры. **11 красавіка 1945 г.** вязні паднялі паўстанне і вызваліліся. Гэты дзень стаў Міжнародным днём вызвалення вязняў канцлагераў, які кожны год адзначаецца ва ўсім свеце.

(Гучыць песня “Бухенвальскі набат”, сл. А. Собалева, муз. В. Мурадэлі.)

16. Імя беларускага мастака Міхаіла Савіцкага вядома ва ўсім свеце. Вайна стала для яго страшным пеклам. Чатыры гады ён быў вязнем пад

нумарам 32815 у Бухенвальдзе, Дахау, Дзюсельдорфе, на катаржных работах і застаўся жывы. Яго забівалі камнямі, кідалі ў ледзяную ваду, пасылалі ў газавую камеру, а ён, хадзячы шкілет з чырвоным трохкутнікам палітзняволенага на грудзях, закрыўшы вочы, як быццам ужо назаўсёды, зноў адкрываў іх. Цыкл яго работ “Лічбы на сэрцы” – шок ад перажытага.

(Прагляд карцін М. Савіцкага з цыклу “Лічбы на сэрцы”.)

17. Праходзяць гады, старэюць і адыходзяць ад нас людзі, якія вынеслі на сваіх плячах усе жахі вайны, сціраюцца з памяці імёны сведкаў вайны. Але працягваецца работа па збору, сістэматызацыі, афармленню матэрыялаў аб гераічным мінулым. Сабраны звесткі аб ветэранах і быўшых вязнях канцэнтрацыйных лагераў, якія пражывалі на тэрыторыі Спондаўскага сельскага савета. Шмат матэрыялаў захоўваецца ў нашым музеі аб Юзэфовіч Аляксандры Максімаўне, вязні лагера Асвенцым, якая таксама перажыла ўсе жахі тых далёкіх гадоў.

18. Калі скажуць, што попел маўчыць – не верце.

Не верце, што ў вас пад нагамі маўклівы жвір.

Чуеце – мы вам завяшчаем жыццём і смерцю:

Цаніце мір, беражыце мір!

Г. Бураўкін

Літаратура

1. Асташкевіч, І. Чырвоны Бераг — крывавы бераг / І. Асташкевіч // Звязда. — 2009. — 2 ліп. — С. 1, 3.
2. Ванькевич, А. Г. Экскурсия в Тростенец: фашистский лагерь смерти / А. Г. Ванькевич. — Мн. : Полымя, 1986. — 32 с.
3. Роздум аб вайне: зборнік / склад. Л.У. Лебедзева. – Гродна: ДУА “Гродзенскі абласны інстытут развіцця адукацыі”, 2012. – 58 с.
4. <http://blr.belta.by/dossier/view/trastsjanets-chatsverty-pa-velichyni-lager-smertsi-u-europe-39074/>
5. Матэрыялы школьнага музея баявой славы імя Ф.Р.Маркава